

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל האמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאוצרות אמונים

כי פעם אחת גזר מלך רומי מיתה על אחד מנותניו. כאשר בקש הנדון שישיחררוהו למשך שמונה ימים כדי שיוכל להפריד ממשפחתו ולצוות לביתו, שחק עליו המלך ואמר לו: "אם תמצי אדם שישכים להכנס תחת ידי לבית האסורים ולהרג תחת ידי באם לא תשוב בתוך שמונה ימים - אמלא את בקשתך".

מה הפתע המלך כאשר לאחר זמן מה שב הנדון בלוי אחד מידידיו שהסכים לקבל על עצמו את התנאי הנגזר. עזר היה המלך בטוח שהנדון לא ישוב לרצוי עניו, אולם גם הפעם נדהם לראותו עכבר שמונה ימים שב מרצונו, מוכן ומזומן לבצוע גזר דינו. כאשר נוכח המלך לראות באהבת האמת ששורה בין השנים, החליט לבטל את העניש, בהסבירו: "הריאתו בודאי תפגע בידידיו ותקאב לו קשות, והלה הרי חף מפשע".

לענייננו: אנו מרבים לבקש בתפלותינו על כלל ישראל, לפיכך כאשר אנו מקדימים לקבל על עצמנו לאהב כל יהודי ומתוך כך לגלות אכפתיות לגורלו, מסייע הדבר לקבלת תפלותינו שהרי גורלו של כל יהודי, אינו נוגע רק לו עצמו.

פני מבין

סליחה על 'חטא' - הכיצד?

"וכפר עליו הפהו באיל האשם... ונסלח לו מחטאתו..." (ט"ב)

"ונסלח לו מחטאתו... - לרבות את המזיד פשווג" (ר"י), ע"פ פירוש ר"א.

כיצד דרשו חכמים שהפגוש מחיב באשם שפחה חרופה אף את המזיד?

פרש המגיד רבי פינחס מפאלאצק, תלמיד הגר"א: בתוך הנדוי האמור ביום הכפורים אנו מאריכים לבקש: "שתכפר לנו על כל חטאתינו ותסלח לנו על כל עונותינו ותמחל לנו על כל פשעינו", ופרש רבי יצחק אייזיק מטרקאטין בעל ספר המנהיגים (ע"ש"ת, ערב יו"ט) שסדרו בדקדוק לשון זו, לפי שאף התורה מזדקקת לחלק בלשונה ולכתב על 'חטא' [שגגה] בלשון 'פגרה', על 'עוון' [גדון] בלשון 'סליחה', ועל 'פשע' [מרידה] בלשון 'מחילה'.

לדבריו נוכל לפרש כי מכך ששנתה התורה וכתבה בו על 'חטא' [שגגה] לשון המתאימה ל'גדון' [ונסלח], למדו חכמים שהפגוש שפגינו מדבר הו פשווג והו במזיד.

פגלתי השמיני, באנטרס' אות יט

מחוק ברחמי... שטרי ערבותנו

"הוכח תוכיח את עמי... ולא תשא עליו חטא" (ט"ז) פרש רבנו יונה גירונדי:

כיון שהרואה את חברו נכשל בחטא ואינו מוכה בידו עלול להעניש עמו (ראה סנהדרין כ"ב), לכך מזהירה התורה: אם הוכח תוכיח את עמי... אזי: "ולא תשא [על עצמו] עליו [בגללו] חטא".

על פי יסוד זה הסביר החפץ חיים את הסבה שאנו כופלים בבקשות 'אבינו מלכנו': "מחה והעבר פשעינו וקטאתינו מנגד עיניך... מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו"; תחלה אנו מבקשים מה ש'יסלח לנו על החטאים שאנו עצמנו נכשלו בהם, ושוב אנו מבקשים שימחק אף את שטרי החובות שהיינו 'עריבים' עליהם, בכך שלא מחינו בידי החוטאים, שהרי 'כל ישראל עריבים זה בזה' (שבועות ל"א).

שערי תשובה א' ז; דבר בעתו - בית ישראל יח

המברך מברך את הדבר שעליו ברח

"לא תעשק את רעך ולא תגזל" (ט"ז) פרש האור החיים הקדוש:

פסוק זה רומז לדברי הגמרא (ברכות לה ב): "כל הגנהה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזל וזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, וכן יש לדורשו: אם תקפיד לברך על אכילתך, אזי "לא תעשק" את הקדוש ברוך הוא הפקנה "רעך" (משלי כו י"ג ר"ש" ט"ז), ומפילא: "ולא תגזל" אף את נפסת ישראל.

את מהות אותה 'גזלה' הנגרמת לנפסת ישראל, פרש המגיד מדובנא:

תקנו חכמים ברכה מיחדת לכל מין ומין, לפי שכל אחד ממייני הפזונות הקיימים בעולם, מתברך בזכות הברכה שישאל מברכים קדם אכילתו. נמצא שהאוכל ממין מסוים בלא ברכה, הרי הוא מזיק בעקיפין ליבול העתיד של אותו מין, וכך הוא גזל את נפסת ישראל.

אור החיים; אהל יעקב עקב

הוכח תוכיח על עניית אמן

"הוכח תוכיח את עמי" (ט"ז)

העיד על עצמו המוכיח הקדמון רבי משה פהנא מגיבטיט, כי כאשר התקבל להיות 'מוכיח' בכמה וכמה מדינות, אמר לו חמיו כי בשל היותו נכדו של 'בעל הלבושים' שקבל על עצמו לדרש ולהוכיח על חובת עניית אמן, מוטל אף עליו לדרש בכל ההקלות ולהזהיר את ישראל על עניית אמן.

וכך כתב בספרו דרך משה:

"איתא בספרי מוסר שחסיד אחד התענה על אריכות הגלות, ונתגלה לו פתרון: אף יבא הגאולה והעולם אינם משגיחין לענות אמן על ברכות הגאולה, וזהו 'המחזיר שכניתו...' [לפי שהקהל פותח מיד במודים דרבנן, וברכת: 'פרוש עלינו...'] ועל רישל' [שהקהל פותח מיד באמירת 'שמרו']".

על כן אני מתחנן בכל ההקלות, שבכל מקום שאני גוסע לזכות את הרבים, גוזר אני על כל החאים שקדם 'מודים' וקדם 'שמרו', שימתיין החזן מעט אחר סיום הברכה ויכה באגרוף על התבה שחזרו 'עמוד', כדי שיזכיר לקהל - אנשים ונשים וטף - לענות אמן. ואם מנערתו יתגל הנצר בזה, ההרגל נעשה טבע, וגם בזמננו לא יסור ממנו. ואם לא יעשה החזן זאת, העניש על החזן שהוא גורם מיתה לשומע... חס ושלום. רק אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, ובא לידי עניית חס ושלום, ועני חשוב פמת. על כן אחי ורעי לא יהא אמן הזה קל בעיניכם".

ספר הנו דרך משה' ליום י"א

רזי אמונים

מרמזי אמן בפרשה

העונה אמן נקרא קדוש

"והתקדשתם והייתם קדשים כי אני ה' אלוקיכם" (כ)

במסכת ברכות (בג, נ) ראה מהרש"א ח"א (ט"ז) דרשו חכמים פסוק זה לענין ברכת המזון. וכתב רבי נפתלי פץ בעל 'סמיכת חכמים': "אם המברך נקרא קדוש קל וחמר העונה אמן שנקרא קדוש, כי גדול העונה אמן יותר מהמברך" (ברכות ט"ז).

ספר הצנאה' כא

העיד רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: אזורני כי בירושלים כנו יהודי מסים בתאר 'קדוש', רק משום שאף בהיותו זמן וחלוש התאמץ ללכת לבית הכנסת כדי לענות אמן על הברכות.

נוטר' אמן ח"א עמי' מנו

ואהבת לרעך קדם התפלה

"ואהבת לרעך כמוך" (ט"ז)

ידועים הם דברי האר"י הקדוש שעל האדם לקבל על עצמו קדם התפלה את מצות "ואהבת לרעך כמוך" (מג"א ריש סי' מו).

טעם נאה להנהיגה זו כתב רבי נתנאל פריד רבה של אויורש:

בספרו 'צמח צדיק' (פ"ב) ספר רבי יהודה אריה ממוזיאנא,

• אין לה רעים אהובים יותר מאלה •

"ומה טוב להנהיג ששליח צבור יברך ברכות השחר בקול רם, והעונים יכוננו שלא לצאת ידי חובת ברכה. ולא זו בלבד אלא חברים הישנים בחדר אחד ישכימו לברך כל אחד לעצמו וחבריו יענו אמן ואחרי כן אל בית אלקים יהלכו ברגש... וכהאי גונא אין לה רעים אהובים יותר מאלה..."

ש"ת הרמ"ע מפאנו סי' קט

ברכת המזון - ברכת 'בונה ירושלים' (ו')

ואתה לא תלוה

בתוך ברכת 'בונה ירושלים' אנו מוסיפים בקשה מיוחדת, שמלבד שלא נזדקק לידי מתנת בשר ודם, לא נזדקק אף לידי הלוואתם.

על גנותה של נטילת הלוואה נוכל ללמד מהעבדה שאחת מהברכות האמורות בתורה היא: "ואתה לא תלוה" (דברים כ"ב). בגמרא (ב"מ לה א) אף דרשו את הפסוק במשלי (א' א): "וסלף בוגדים ישדם" על אדם הנוטל הלוואה, שפן העבדה שאותו אדם נזקק לטל הלוואה למחיתו, אות היא כי תפלתו: "ונא אל תצריכנו" לא התקבלה עקב עוונותיו (משנה הלכות י"ד א).

רבנו הונתן איבשיץ (אורים ותמים ריש ס' צ) אף פרש כי הסבה שאין מברכים על מצות הלוואה, היא משום שיש בה משום קללה. שכן נוטל ההלוואה יכול בקלות להפך להיות בגדר 'רשע', ככתוב: "לוה רשע ולא ישלם" (תהלים לו א). וידועים דברי המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין כי לא להחם נקטו "לוה רשע..." ולא: "לוה ולא ישלם" - רשע, ללמדך שכבר בשעה שלוה היה הוא בגדר 'רשע' לפי שלא היתה לו תכנית מהיכן יפרע את חובו. וכפי שהאר"י רבנו יונה בפרושו למסכת אבות (ב ט) כ"י לפיכך יש להתרחק מההלוואות (תלכו תדרשו ח"א ע"י ר"ז).

אל תצריכנו לידי נא

ואולם, ענינו הרואות כי לא כל הנוטל הלוואה - אות היא לעניונו. אף עשירים מפלגים זקוקים לא אחת הלוואה גדולה שתסייע בידם להגדיל את עסקיהם, וכי אף על הלוואה שפנו אנו מבקשים?

אלא שהבדל גדול יש בין עשיר לעני: כאשר העשיר נגש לחברו ומבקש הלוואה, אין הוא צריך להתחנן, נפשו כלי; אף יבקש - ומיד יענה בחיוב במאור פנים, שפן יודע המלוה כי רק טובה תצמח לו מקשריו עם העשיר.

העני, לעומתו, נאלץ לבקש את ההלוואה בלשון תחנונים, ואף אז - יענה בקשי. על כך אנו מבקשים: "ונא - אל תצריכנו... לידי הלוואתם"; שאף אם נזדקק הלוואה, לא יהיה זה מתוך עניות שתרגם לנו לבקש בלשון תחנונים - "ונא, אלא נזדקק לבקש זאת פעשירים (הג"ש גדולי ירושלים' עמ' 161 בשם הר"ח זונספלד).

מתנה שהיא פהלוואה

הגאון רבי שמואל עהרנפלד נכד החתם סופר ובעל 'חתן סופר' הוסיף ופרש:

הן אמרו חכמים (ראו פסחים נ"ג ב) שהמהנה תלמיד חכם מוכסיו חולק עמו את חלקו בגן עדן. אולם שונה היא ההנהגה שונה גן צדיקים מפלגים הזכאים למזונם בדרך נס, שאף אם הזונם מגיע להם מידי אדם, אין הדבר גורע מחלקם בגן עדן,

פנהגת ה' עם שאר החכמים. על כך אנו מבקשים: "ונא אל תצריכנו... לידי מתנת בשר ודם" באופן של: "ולא לידי הלוואתם" - שיהיה זה כהלוואה שיהיה עלינו לפורעה מחלקנו בעולם הבא, "כי אם לידי המלאה" - באופן שתהיה הפריזה 'מידת המלאה', שבכך לא יגרע מחלקנו בעולם הבא (הג"ש חתן סופר).

באופן נוסף יש שבארו: יש עניים שמתוך בוששתם לקבל מתנת בשר ודם, נוטים להם הגבאים את הצדקה בתורת הלוואה, ולבסוף אינם דורשים מהם לפורעה. אף על כך אנו מבקשים: "ונא אל תצריכנו... לא לידי מתנת בשר ודם" - שלא נזדקק למתנת בשר ודם, ואף "לא לידי הלוואתם" - לצדקה הנתנת בתורת הלוואה, "כי אם לידי המלאה..." (מירוח שבת לעשר פתורא).

מתנות רבות והלוואה אחת

בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה התגורר הגאון רבי מרדכי פוגרמנסקי בצרפת. באחד הימים הבחין בראש ישיבת נובהרדוק, הגאון רבי גרשון ליבמן, כשהוא מתרוצץ בחצות ומחזר אחר אנשים שילוו לו מעות לצרף קיום ישיבתו. אמר לו רבי מרדכי:

"מעודי תמהתי, מפני מה בקשת: לא לידי מתנת בשר ודם נאמרת בלשון יחיד, ולא בקשת: 'לא לידי הלוואתם' נאמרת בלשון רבים? ונראה כי לא להחם תקנו פן, משום שכאשר נזקק אדם הלוואה - מוטב לו לקבל הלוואה גדולה מאדם אחד, מלחזר אחר כמה וכמה בני אדם שילוו לו. לפיכך אנו מבקשים: 'אל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם' כלי וכלל, ואף אם נגזר עלינו שבצטרף ללוות למחיתנו, לא נזדקק לידי הלוואתם' - של רבים, אלא נשיג הלוואה אחת גדולה שתסייע לכספי כל מחסורנו (אהל משה' לר"מ שנירמן ח"ב ע"י תלמיד).

'מלוה ה' חונן דל'

מכך שאנו כוללים בבקשה: "לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם" - פי אם לידי, משמע שמלבד שהקדוש ברוך נותן מתנות לברואיו, הוא גם 'מלוה' לאלו שאין בידם זכיות, על חשבון העתיד. ולפיכך גם מי שאינו בגדר 'צדיק' מברך בכל יום ברכת המזון, ובתוכה הוא מבקש מה שילוונו על חשבון העתיד, אף שעדיו לא 'פרע' את ה'הלוואה' הקודמת שקבל.

אמר החפץ חיים כי בכך נוכל לראות את גדל חסדי ה' על ברוחיו; שהרי בשר ודם, לא ילוה בשנית למי שטרם פרע לו את הלוואתו הקודמת, ואילו הקדוש ברוך הוא מלוה וחונן ומלוה, ואף שהאדם חוזר וחוטא, הרי הוא מאריך אפו ומלוה לו 'שור' מים ה' עקב בשם ר"ד שלזינגר ממונים).

'חברותא' בין שופט לנשפט

תחלתו של הספור שלפניכם ארע לפני כשנתיים. באחר הצהרים שבו עשה את דרכו נשיא 'בני אמונים' הרב יעקב דב מרמורשטיין שליט"א מבני ברק לירושלים, כדי להשתתף בשמחת נשואי בנו של אחד מידדיו.

באותה תקופה היו העבודות לחדוש כביש הגישה לירושלים בעצומן. הדרך לירושלים היתה פקוקה לכל ארפה, והנסיעה התמשכה והתאחרה הרבה מעבר למצפה. מבט קל בשעונו הבהיר לרב מרמורשטיין כי לא יספיק להגיע לירושלים לפני השקיעה, כפי שתכנן, והוא תר בעניו אחר השליט שבצדי הדרך בתקנה למצא ישוב שבו יוכל למצא מנוח מנה טרם השקיעה.

כאשר סוף סוף הגיע הרב סמוך לשוב מבשרת ציון, פנה הנגה ימינה אל תוככי הישוב ונסע הישר לבית הכנסת המקומי. בבית הכנסת כבר עמד המנוח להתחיל, והרב מרמורשטיין והנוסעים עמו הצטרפו למתפללים לתפלת המנוחה.

משהסתיימה התפלה, בטרם המשיך הרב מרמורשטיין לדרכו, עלתה בלבו המחשבה כי בודאי לא לחנם הובילה אותו ההשגחה למקום. על פו הוא פנה אל תא המטען של הרב, ונטל כמה עלוני 'וכל מאמינים, חזר לבית הכנסת והניח את העלונים על אחד השלחנות. אחר פנה לדרכו, ומבחינתו - כך הסתיים הספור.

רק שנתיים לאחר מכן התודע הרב מרמורשטיין להמטבח הנפלא של הספור. היה זה כאשר בין מאות הפקסים האזורים מדי חזש למשרדי 'בני אמונים', נמצא מכתב החתום על ידי יהודי תושב מבשרת ציון, שבו ספר את הספור שאנו מביאים עתה לפניכם.

זכר פתב האישי:

"לפני כשנתיים נחשפתי לראשונה לפעילות האדירה שלכם לחזק עניתי אמן. היה זה כאשר ביים מן הימים מצאתי על אחד השלחנות בבית הכנסת עלון שעד לאותה עת טרם התודעת לי קיומו.

בין מנחה לערבית קראתי את העלון ונרגיתי עד מאד מהרעיונות הנפלאים שהובאו בו בהגשה רהוטה ונעימה לעין. קראתי בשקיקה את העלון מתחלתו ועד סופו. כיון שנושא התפלה תמיד היה קרוב ללבי, החלטתי להצטרף לרשימת התפוצה של העלון.

מאז ועד עצם היום הזה, בכל ערב שבת אני מדיים לעצמי את העלון שאני מקבל, ובמהלך השבת אני מתענע על קראתו.

בכל שבוע מתפרסמת בעלון מודעה הקוראת לחזק עניתי אמן, ומפעם לפעם אף מופיעים בו מאמרים העוסקים במצוה זו. דרך מודעות ומאמרים אלו נחשפתי לעמקה ולסודותיה של מצות עניתי אמן.

ככל יהודי גדלתי מילדותי על מצות עניתי אמן, אך היא כמו 'בלעה' בלבי בין כלל המצוות. עניתי תמיד מבלי להבין ולהתעמק, כמצות אנשים מלמדה. אתם פתחתם לי ולבני משפחתי את העינים, כמכריזים: 'הי, עצרו! אמן לפניך'.

בזכותכם הבנתי לראשונה עד כמה גדולה מעלתה של מצוה זו והמצויה לרבות בכל עת חזון, ועבדה זו פני עצמה ראויה היתה שתחייבני לכתב לכם מכתב תודה מעמק לבי, אלא שכפי שתקראו במכתב, לא משום כך כתבתי את מכתבי.

כקורא ותק שיל עלונכם אני קורא מפעם לפעם על ספורים אישיים המתפרסמים בו ונוגעים למצות עניתי אמן. רצוני אפוא לשפתכם בספור אמיתי שהתרחש עמי בעת האחרונה.

ברשותי עסק בתחום התבונה. במסגרת

עליוני